



співтворчості у людини пробуджується внутрішня гармонія – гармонія здоров'я, гармонія як дар Божий, гармонія, яка закладена в ній з народження, але втрачена, загублена нею за час хвороби [7].

Висновки. Таким чином, завдяки використанню арт-терапевтичних методів та засобів, які є універсальними, людина з обмеженими можливостями здоров'я, діючи в дивовижному світі мистецтва, дає позитивні зміни в своєму психічному розвитку. Під час спілкування з мистецтвом вона віддаляється від переживань, емоційного заперечення, почуття самотності, страхів та неспокою або від конфліктних міжособистісних та внутрішніх відносин [9].

Визначено, що на сьогодні арт-терапія все більше застосовується як засіб оздоровлення, психотерапії, профілактики, реабілітації, розвитку можливостей людини і її гармонізації не тільки в лікувальних, але й у реабілітаційних установах, у соціальній сфері й інших галузях. Оскільки це інструмент не тільки лікування, але й розвитку, гармонізації людей, підвищення якості їхнього життя, то він використовується не тільки в роботі з хворими на різні захворювання, а також із особами з обмеженими можливостями здоров'я.

Література:

1. Арнхейм Р. С. Новые очерки по психологии искусства. М. : Академия, 1994. 187 с.
2. Глухова Т. Г. Арт-терапия. Методические рекомендации. Самара, 2004. 174 с.
3. Копытина А.И. Практикум по арт-терапии. СПб. : Питер, 2000. 448 с.
4. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. МОН України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. 2-ге вид., перероб. і доп. Суми: [ФОП Цьома С. П.], 2016. 132 с.
5. Святецький С. Арттерапия в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. 1998. № 3. С. 76-78.
6. Трошин О. В. Основы социальной реабилитации и профориентации: Уч. пособие. М. : ТЦ Сфера, 2006. 384 с.
7. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. М. : ВЛАДОС, 2001. 90 с.
8. Шевченко М. Я. Я рисую успех и здоровье. Арт-терапия для всех. СПб. Питер, 2007. 96 с.
9. Шевченко С. Г. Коррекционно-развивающее обучение: организационно-педагогические аспекты. М. : Академия, 1999. 58 с.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2018 р.

Lytvynenko V. A.
Mynenko O. O.

Литвиненко В. А.
Миненко О. О.

THEORETICAL SUBMISSION OF APPLICATION OF ART THERAPY IN PROFESSIONAL EDUCATION

The article presents the theoretical substantiation of the use of art therapy in vocational education, as well as the positive influence of art therapy on future specialists.

Keywords: *art therapy, professional education, means of art therapy, specialists.*



ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

У статті представлено теоретичне обґрунтування застосування арт-терапії в професійній освіті, а також позитивний вплив арт-терапії на майбутніх фахівців.

Ключові слова: арт-терапія, професійна освіта, засоби арт-терапії, фахівці.

Постановка проблеми. За останні роки в професійній освіті і в освіті загалом відбулося багато змін. Більшість експертів погоджуються з тим, що глобалізація привела до потреби запровадження кардинальних змін в економіці, управлінні і освіті. І на першому місці освіта, оскільки саме вона потребує постійних динамічних змін. Професійні навички, які вважалися еталоном професіоналізму, мають інтегруватися з новими навичками і новим баченням розв'язання проблем. В сучасному світі необхідно активно реагувати на безліч викликів, кількість яких збільшується з кожним днем [5].

Проблема підготовки фахівців, які здатні застосовувати у професійній діяльності новітні методи роботи, з кожним роком все актуальніша. Одним із таких методів є арт-терапія, яка набуває все більшої популярності в останні роки.

Активне поширення сфер застосування засобів арт-терапії пов'язане із тим, що спектр проблем при вирішенні яких можуть бути використані засоби арт-терапії, достатньо широкий, внутрішні і міжособистісні конфлікти, кризові стани, в тому числі вікові кризи, травми, втрати, невротичні та психосоматичні розлади, в консультація і терапія дітей і підлітків, для розвитку особистості, при проблемах у сімейних та дитячо-батьківських відносинах, при психологічних травмах, під час педагогічної корекції, у роботі з обдарованими дітьми, для естетичного виховання особистості. Даний перелік можна продовжувати, адже засоби арт-терапії є універсальними та гнучкими методами психотерапії, які можна застосовувати у багатьох життєвих ситуаціях [7].

На сьогодні арт-терапія дуже активно розвивається закордоном, та в нашій країні, застосовується як з метою терапевтичного впливу, так й при розв'язанні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань, і стає усе більш популярної в професійному середовищі [2].

В даний час різні засоби арт-терапії представлені практично у всіх країнах як в медицині (при нервово-психічних, соматичних захворюваннях), так і в психології (загальній, медичній, спеціальній), оскільки при будь-якій структурі порушення порушується афективна сфера.

В сучасній практиці засоби арт-терапії використовуються також педагогами, бізнес-тренерами, гувернерами, соціальними педагогами та соціальними працівниками, лікарями, психотерапевтами, представниками творчих професій, менеджерами з персоналу тощо [7].

Одним із прикладів впровадження арт-терапії в професійній освіті є дисципліна «Основи арт-терапії» на кафедрі здоров'я, фізичної терапії та ерготерапії в СумДПУ імені А.С. Макаренка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку С. Гончаренка професійна освіта – це процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками і вміннями з конкретних професій і спеціальностей.



Проблеми професійної освіти займалися такі вчені як Р. С. Гуревич, І.А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, Г. Є. Гребенюк, І. М. Козловська та ін.); професійна підготовка фахівців в Україні (А. О. Лігоцький, П. М. Олійник, М. Піндера, О. О. Гаврилук, В. О. Зайчук, О. О. Кіяшко [3].

У наш час в практиці широко використовують такі терміни як «*арт-терапія*» та «*артпедагогіка*» (арт - мистецтво). За визначенням науковців (О.А. Медведєва, І.Ю. Левченко, Л.Н. Комісарова, Т.А. Добровольська та інші) сутність арт-терапії полягає в терапевтичному та корекційному впливі мистецтва на суб'єкт та проявляється в реконструюванні ситуації за допомогою художньо-творчої діяльності.

Проблему використання засобів арт-терапії досліджували М. Авраменко, О. Бреусенко-Кузнєцов, О. Вознесенська, О. Деркач, Л. Калініна, С. Коновець, О. Титаренко, Л. Фірсова, Ю. Шевченко та ін. У сучасній науково-педагогічній практиці проблему використання методів арт-терапії соціальними працівниками частково розглядали А. Капська, М. Лукашевич, І. Мигович, Л. Тюття, Є. Холостова, В. Шахрай та інші. Особливий інтерес становлять праці вчених (У. Дутчак, Н. Когутяк, С. Литвин-Кіндратюк, О. Наконечна, О. Філь та ін.), які розкривають особливості професійної підготовки фахівців до використання арт-терапії.

В науково-педагогічній літературі арт-терапія розглядається як засіб, що дозволяє контролювати емоційне самовідчуття та психологічне здоров'я особистості, групи, колективу засобами художньої діяльності (Г.В. Бурковський, А.І. Захаров, Т.Д. Зінкевич-Євстигнєєва, О.А. Карабанова, А.І. Копитін, Є.Н. Лебедєва, Л.Д. Лебедєва, Г.М. Назлоян, Р.Б. Хайкін) [6].

Наразі існує багато праць українських і російських вчених стосовно загальних принципів та окремих напрямків арт-терапії. Це праці О. А. Бреусенко-Кузнєцова, О.Л. Вознесенської, А. В. Гнездилова, Т. М. Грабенко, Т. Д. Зінкевич-Євстигнєєвої, О.І. Копитіна, Д. Ю. Соколова, А. П. Чуприкова та інших.

Як зазначає Т. Мірошніченко, існують різні погляди на визначення самого поняття «арт-терапія». На думку М. Кисельової арт-терапія – це засіб, пов'язаний з розкриттям творчого потенціалу індивіда, звільненням його прихованих енергетичних резервів, знаходженням ним оптимальних способів вирішення своїх проблем.

В енциклопедії освіти арт-терапія визначається як «лікувально-профілактична й корекційна діяльність з використанням мистецтва; складова психотерапії, складний синтез галузей наукових знань – педагогіки, психології, мистецтва, медицини, ергономіки» [1].

З точки зору Н. Є. Пурніс, арт-терапія – це метод художньої терапії, спрямований на корекцію емоційної, когнітивної, комунікативної, регулятивної сфери особистості, і приводить до розвитку особистісного потенціалу, розкриття творчого потенціалу [8].

Т. А. Тамакова дослідила можливості усвідомлення студентами професійної ідентичності за допомогою методів арт-терапії [9].

Мета дослідження – проаналізувати науково-методичну літературу, що до застосування арт-терапії в професійній освіті.

Об'єкт дослідження – застосування інноваційних технологій в професійній освіті.

Предмет дослідження – застосування арт-терапії в професійній освіті майбутніх фахівців в галузі фізичної терапії, ерготерапії.

Методи дослідження. У роботі представлені такі методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних літературних джерел з теми дослідження; соціологічні методи; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.



Виклад основного матеріалу. М. Захаров вважає, що професійна освіта, передбачає озброєння студентів певною сукупністю знань про соціально-економічні та психологічні особливості різних професій та про умови правильного вибору однієї із них. Вона передбачає також виховання в особі позитивного ставлення до різних видів професійної й суспільної діяльності, формування мотивованих професійних намірів, в основі яких лежить усвідомлення нею соціально-економічних потреб суспільства і своїх психофізіологічних можливостей.

На думку М. Кисельової арт-терапія – це засіб, пов'язаний з розкриттям творчого потенціалу індивіда, звільненням його прихованих енергетичних резервів, знаходженням ним оптимальних способів вирішення своїх проблем.

Нами було проведено експериментальне дослідження, в якому взяли участь студенти 1 курсу СумДПУ імені А.С. Макаренка, які навчаються за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Мета експериментального дослідження полягала в перевірці обізнаності студентів про арт-терапію та можливості її застосування ними у майбутній професії. Відповідно нами було розроблено та впроваджено програму «Застосування арт-терапії в професійній освіті», впровадження якої проводилося на базі навчально-наукової лабораторії інноваційних корекційно-розвивальних, арт-технологій та ерготерапії (ІКРАТЕ).

Складовими експериментальної програми стали: методичні рекомендації «Теоретичне обґрунтування застосування арт-терапії в професійній освіті»; спец курс до дисципліни «Основи арт-терапії» до якого входили: брейн-ринг, тренінг, круглий стіл; було розроблено завдання для самостійної роботи студентів.

Основними завданнями запропонованої програми:

- сформувані у студентів базові знання про арт-терапію та арт-педагогіку;
- проаналізувати сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку арт-терапії в Україні та за кордоном;
- надати студентам методичні рекомендації щодо застосування арт-терапії в своїй майбутній професії.

За останні роки в професійній освіті і в освіті загалом відбулося багато змін. Проблема підготовки фахівців які здатні застосовувати у професійній діяльності новітні методи роботи, з кожним роком стає все актуальнішою. Тому для студентів вищих навчальних закладів були розроблені методичні рекомендації з теоретичним та практичним змістом.

В роботі представлено теоретичне обґрунтування поняття «арт-терапія»; подано історію виникнення арт-терапії; визначено поняття «арт-терапія» та «арт-педагогіка», засоби арт-терапії в контексті їх застосування в професійній освіті; проаналізовано застосування арт-терапії в реабілітації, логопедії, педагогіці; застосування арт-терапії соціальними працівниками.

В методичних рекомендаціях представлено структуровану інформацію про арт-терапію, від історичних фактів до застосування арт-терапевтичних засобів в реабілітації, логопедії, педагогіці, та роботі соціального працівника. Дані методичні рекомендації були надані студентам для покращення їх знань з арт-терапії.

Також в нашу програму входив спецкурс з дисципліни «Основи арт-терапії», що передбачав: брейн-ринг, круглий стіл, та тренінг. Мета спецкурсу: сформувані у студентів цілісне уявлення про арт-терапію як методу психо-корекції. Завдання спецкурсу: сформувані у студентів базові знання про арт-терапію; розкрити суть,



завдання, принципи, функції арт-терапії її основні сфери застосування; проаналізувати сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку арт-терапії Україні та за кордоном.

Брейн-ринг – гра між двома (і більше) командами у відповіді на питання. Навчальна, розвивальна та виховна мета брейн-рингу це закріпити здобуті студентами знання, вчити логічно мислити і швидко знаходити правильну відповідь, розвивати у студентів науковий світогляд, логічне мислення, тренувати пам'ять, виховувати інтерес до навчання, бажання поглиблювати знання шляхом самоосвіти, спонукати до поширеної роботи.

Круглий стіл – вид групового вирішення тих чи інших питань, якому властиві певний порядок і черговість висловлювань його учасників, а також рівні права і позиції всіх присутніх. Навчальна та виховна мета методу: закріплення й поглиблення знань з арт-терапії; формування навичок та вмінь колективного обговорення певних професійних проблем і ухвалення на цій основі оптимальних рішень; розвиток професійного мислення (як теоретичного, так і практичного); сприяти формуванню індивідуальної позиції учнів з урахуванням всього можливого спектру ідей та підходів щодо розв'язання поставленої проблеми.

Тренінг – це форма групової роботи, що забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з учителем. Мета: розвинути творчі здібності; навчитися самоконтролю; покращити психо-емоційний стан.

Останній з компонентів програми це самостійна робота, до якої входили практичні запитання та завдання, наприклад скласти власний конспект арт-терапевтичного заняття із застосуванням трьох видів арт-терапії (на вибір).

Висновки. Після впровадження програми «Застосування арт-терапії в професійній освіті» в процесі експерименту студенти не тільки покращили свої знання з арт-терапії та творчості в цілому, в них покращилося креативне мислення та уява.

Після проведення спецкурсу студенти почали краще логічно мислити та швидше знаходити правильну відповідь, вони розвинули свій світогляд, покращили пам'ять. В них з'явився більший інтерес до навчання, бажання поглиблювати свої знання шляхом самоосвіти.

Тому ми можемо зробити висновки, що застосування арт-терапії сьогодні виходить за межі первинного психотерапевтичного значення і застосовується також в сфері освіти. Залучення до процесу професійної освіти засобів художньої діяльності у формі арт-терапевтичних методик обумовлене потребами покращити професійну підготовку майбутніх фахівців. Арт-терапія є унікальною та все доступною для кожної людини.

Список використаної літератури:

1. Брюховецька О. Арт-терапевтичні технології у процесі особистісно-орієнтованої підготовки майбутніх психологів які отримують другу вищу освіту / О. Брюховецька // Післядипломна освіта в Україні. – 2014 – №1. – с. 3.
2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку / Олена Вознесенська // Львівсько-Ряшівські наукові зошити : Культура – Мистецтво – Освіта – Терапія в міждисциплінарній перспективі. – Вип. 2.– 2014. – Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego. – с. 93–103.
3. Гришук Ю.В. Визначення професійної світи і навчання: сучасні акценти / Ю.В. Гришук // педагогічний процес: теорія і практика. – 2014. – №6. – с.16–18.
4. Злочевська Л. Арт-терапія як метод розвитку мотивації до творчої праці у профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю / Л. Злочевська // Простір арт-терапії: Збірник наукових праць. – Вип. 1. – К., 2007. – с. 116 – 125.



5. Краснолуцький К. К. Проблематика розвитку професійної освіти в Україні: сучасні тенденції та перспективи / К. К. Краснолуцький // наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – 2013. – №2. – с. 24.

6. Литвиненко В.А. Основи арт педагогіки: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. – с. 146.

7. Полторак Л. Ю. значення методів арт-терапії у професійній діяльності майбутніх соціальних працівників / Ю.Л. Полторак // Педагогічний дискурс. – 2014 – №16. – с. 160.

8. Пурніс Н. Е. Арт-терапія в психологічному супроводі персоналу / Н. Е. Пурніс // Видавництво «Мова», 2008. – с. 14–15.

9. Тамакова Т. Усвідомлення професійної ідентичності студентами-медиками (за допомогою арт-терапії) // Простір арт-терапії: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (4). – К., 2008. – с. 58 – 64.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2018 р.

**Lytvynenko V. A.
Minkovsky O. O.**

**Литвиненко В. А.
Міньковський О.О.**

ART THERAPY AT THE SYSTEM OF COMPLEX REHABILITATION OF PARTICIPANTS OF ANTITERROR OPERATION

The article deals with problem use of art therapy in the system complex rehabilitation of participants of antiterror operation. In the article an analysis is presented of the application of art therapy, the means of art therapy on the rehabilitation process with participants of antiterror operation.

Key words: *art therapy, complex rehabilitation, participants of antiterror operation.*

АРТ-ТЕРАПІЯ В СИСТЕМІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

У статті розглянуто проблему вивчення арт-терапії в системі комплексної реабілітації учасників антитерористичної операції (АТО). У статті представлено аналіз впливу арт-терапії, засобів арт-терапії на реабілітаційний процес з учасниками антитерористичної операції.

Ключові слова: *арт-терапія, комплексна реабілітація, учасники антитерористичної операції.*

Постановка проблеми. На сьогодні вельми актуальним та, водночас, проблемним питанням в нашій країні є – надання комплексної реабілітаційної допомоги, в тому числі й психологічної допомоги, військовослужбовцям, їх сім'ям та вимушеним переселенцям з зони антитерористичної операції [7].

Актуальність. В сучасних умовах питання збереження та відновлення фізичного та психічного здоров'я учасників АТО, а відтак удосконалення корекційно-реабілітаційної роботи набуває все більшої актуальності. Тому виникає гостра необхідність у пошуку ефективних шляхів реабілітації військовослужбовців після перебування у зонах військових конфліктів, у тому числі в зоні АТО [2].